

Література

1. **Хаммер М., Чампи Дж.** Реинжиниринг корпорации: манифест революции в бизнесе. – СПб : Изд-во "Питер", 2000. – 212 с.
2. **Фирсов М.** Реинжиниринг процессов как метод управления бизнесом // Проблемы теории и практики управления. – 2005. – № 2. – С. 100-104.
3. **Котлер Ф.** Маркетинг-менеджмент. – СПб : Изд-во "Питер Ком", 1998. – 896 с.
4. **Козак Н.** Бенчмаркинг как инструмент повышения конкурентоспособности компании // Рынок капитала. – 2000. – № 1-2. – С. 17-21.
5. **Сучасні концепції менеджменту** : навч. посібн. / Федулова Л.І., Гавловська Н.І., Декалюк О.В. / за ред. д-ра екон. наук, проф. Л.І. Федулової. – К. : Вид-во "Центр учбов. літ-ри", 2007. – 533 с.
6. **Кльоба Л.Г.** Управління банківською інвестиційною діяльністю : монографія / за ред. д-ра екон. наук, проф. С.К. Реверчука. – Львів : Вид-во "Тріада плюс", 2007. – 194 с.
7. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.bank.gov.ua>

УДК 338.512

Доц. Г.М. Колісник, канд. екон. наук – Закарпатський державний університет

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ВИТРАТ І УПРАВЛІННЯ НИМИ

Розглянуто економічну природу витрат, яка базується на проблемі обмеженості ресурсів і можливості їхнього альтернативного використання. Проаналізовано розмежування понять "витрати", "затрати". Дано означення управлінню витратами як складного, багатоаспектного динамічного процесу. Розглянуто різноманітні методи калькуляції продукції, що впливають на процес формування витрат.

Ключові слова: управління витратами, економічна сутність витрат, методи управління, витрати підприємства, витрати виробництва.

Assoc. prof. G.N. Kolisnyk – Transcarpatian state university

Economic essence expense and direction them

Consider the economic nature of costs, based on the problem of limited resources and possibilities of alternative use. Analyzed separation concepts "cost", "cost". A definition of cost management as a complex, multidimensional dynamic process. Consider various methods of calculation of production that affect the process of formation expenses

Keywords: cost management, the economic nature of costs, methods of management, expenses, costs of production.

Постановка проблеми. Об'єктивною потребою є подолання кризових явищ у національній економіці, вирішення проблем формування механізмів, спрямованих на удосконалення внутрішнього стану підприємства й нових форм і методів господарювання, відповідних організаційних структур, методів управління витратами, розроблення нової ринкової поведінки, спрямованої на стабілізацію витрат та подальше економічне зростання.

Ефективність функціонування підприємства багато в чому залежить від економічно-грамотного використання усіх видів ресурсів, що зумовлює потребу поступового переходу до єдиної системи управління витратами. Перевагами впровадження такої системи є: забезпечення виробництва конкурентоспроможної продукції за рахунок більш низьких витрат та цін; наявність якісної та достовірної інформації про собівартість окремих видів продукції та їх позиції на ринку порівняно з продукцією інших виробників; надання об'єктивних даних для упорядкування бюджету підприємства; можли-

вість оцінки діяльності кожного підрозділу підприємства з фінансовому вимірі; прийняття ефективних та обґрунтованих управлінських рішень.

Економічне розуміння витрат базується на проблемі обмеженості ресурсів і можливості їхнього альтернативного використання. Застосування ресурсів у одному виробничому процесі унеможливорює їхнє використання за іншим призначенням. Тому, вибір конкретних ресурсів для виробництва якогось товару означає неможливість виробництва альтернативного товару. Економічні витрати будь-якого ресурсу, що застосовується у виробничому процесі, дорівнюють його цінності у найкращому з усіх можливих варіантів використання.

Протягом перехідного періоду ринкової трансформації української економіки не вдалося розробити ефективного економічного механізму стимулювання економії витрат, що негативно позначається як на фінансових результатах діяльності окремих суб'єктів господарювання, так і на фінансово-економічній ситуації у державі загалом. Негативний вплив чинників на результати діяльності суб'єктів господарювання мають не тільки об'єктивні зовнішні економічні чинники, а й ті, які пов'язані з кризовою ситуацією в Україні. Комплексний, інтегрований підхід до управління витратами в системі стратегічного розвитку підприємства досі не отримав належного теоретичного й практичного обґрунтування.

Вивчення економічної літератури показало, що різні аспекти управління витратами становлять інтерес для багатьох дослідників. Однак більшість учених розглядає управління витратами окремо від процесів розвитку підприємства. Економічне управління витратами підприємств потребує чіткого формулювання всього категорійного апарату, враховуючи всі позитивні аспекти і недоліки існуючих тлумачень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Витрати були і залишаються важливою економічною категорією, яка характеризує ефективність використання ресурсів (економічних чинників виробництва) і визначає рентабельність діяльності суб'єктів господарювання. Теоретичні аспекти управління витратами досліджували І.О. Бланк, С.Ф. Друрі, Ч. Хорнгерн, Дж. Фостер, серед українських учених – П.Й. Атамас, Ф.Ф. Бутинець, Н. В Герасимчук, В.П. Завгородній, В.Я. Савченко, В.В. Сопко, В. Г Лінник, Л.В. Нападовська, Л.В. Чижевська та інші. Розроблено окремі аспекти обліку, калькулювання аналізу, нормування і планування витрат. Однак, сьогодні в економічній літературі не існує однозначності у трактуванні сутності управління витратами чи визначення його основних завдань чи методів. Зокрема, П.А. Атамас, вважає, що відсутність організаційного поділу обліку на фінансовий та управлінський, значно мірою негативно позначиться на професійному рівні керівників та спеціалістів підприємств, а відтак керівники не володітимуть методами і прийомами управлінського контролю та аналізу, що негативно вплине на прийняття управлінських рішень [1]. О.І. Драган у статті "Удосконалення методики формування витрат на виробництво продукції (послуг) на підприємствах м'ясної промисловості" вважає, що ефективність виробництва залежить від повноти та своєчасності обліку витрат та виробництва і пропонує

модель формування собівартості реалізованої продукції (робіт, послуг) [2]. На основі проаналізованого вище, автор робить висновок, що зростання вагомості управлінського обліку призвело до зменшення потреби в бухгалтерах-аналітиках та зростання – у фахівцях з управління витратами.

Метою дослідження. Розглянемо економічну сутність витрат та розмежування понять "витрати", "затрати", проаналізуємо різноманітні методи калькуляції продукції, що впливають на процес формування витрат. Дано означення управлінню витратами як складного, багатоаспектного динамічного процесу.

Основні результати дослідження. Управління витратами – це процес цілеспрямованого формування витрат щодо їхніх видів, місць та носіїв за постійного контролю рівня витрат і стимулювання їхнього зниження.

Система управління витратами має функціональний та організаційний аспекти. Вона містить такі організаційні підсистеми:

- пошук і виявлення чинників економії ресурсів;
- нормування витрат ресурсів;
- планування витрат за їхніми видами;
- облік та аналіз витрат;
- стимулювання економії ресурсів і зниження витрат [4].

Такими підсистемами керують відповідні структурні одиниці підприємства, залежно від його розміру (відділи, бюро, окремі виконавці). Виявлення й використання чинників економії ресурсів, зниження витрат є обов'язком кожного працівника підприємства, передусім спеціалістів і керівників усіх рівнів.

Згідно з певними організаційно-технічними рішеннями та умовами розробляються норми витрат усіх видів ресурсів: сировини, основних і допоміжних матеріалів, енергії, трудових ресурсів тощо.

Економічний підхід до визначення витрат походить з їх економічної природи (як витрати на просте відтворення ресурсів, що використовуються), а не з характеру та джерел відшкодування. За економічного підходу до складу поточних витрат потрібно залучити всі витрати, пов'язані з поточною діяльністю підприємства, в тому числі і непродуктивні витрати у зв'язку з порушеннями у виробничо-технологічному процесі, незбалансованою структурою ресурсів, що використовуються тощо. В бухгалтерському обліку ми користуємось П (С) БО 16 "Витрати" [5].

Витрати є основним обмежником прибутку і одночасно визначальним чинником, який впливає на обсяг пропозиції. Ефективність управління витратами має велике значення для підприємства, тому вивченню категорії "витрати" потрібно приділити особливу увагу. В економічній науці уже довго точиться дискусія щодо ідентичності категорій "витрати" і "затрати". Один із варіантів розмежування понять запропонував О. Шпикуляк (табл.).

Автори А. М. Турило, Ю. Б. Кравчук, А. А. Турило співвідносили витрати виробництва з процесом виробництва взагалі, а собівартість – з конкретним продуктом, завершеним виробництвом. Витрати виробництва вони розглядають як степінь сходження від абстрактного – вартості до конкретного – собівартості продукції, причому самі витрати, на його думку, є лише теоре-

тичним поняттям, що характеризує процес відтворення з точки зору всього суспільства [6].

Табл. Ознаки розмежування категорій "витрати" і "затрати" [7]

Витрати	Затрати
1. Вартісний показник.	1. Натурально-речовий показник.
2. Джерело: ресурси й активи.	2. Джерело: вартість одиниці ресурсів й активів, вкладених у виробництво.
3. Рівень: визначається технологією і організацією виробництва.	3. Рівень: визначається вартістю, ціною вхідних ресурсів.
4. Вплив: продуктивність виробництва, конкурентоспроможність продукту.	4. Вплив: прибутковість бізнесу і цінова конкурентоспроможність товару.
5. Мінімізація: покращення техніко-технологічного оснащення й організації праці.	5. Мінімізація: оптимізація затрат і постачання ресурсів за прийнятними цінами

Термін "затрати" (*cost*) має стосунок до всякого використання ресурсів, зокрема і на придбання активів, тоді як термін "витрати" (*expense*) стосується використання лише тих ресурсів, які під час визначення прибутку господарського суб'єкта за цей період часу ставляться у відповідність доходам [6]. На наш розсуд, витрати виступають в трудовій, натурально-речовій і вартісній формах. Трудову форму витрат становлять витрати суспільної праці, виражені необхідною і додатковою працею. Натурально речові витрати виробництва, які виражені в формі собівартості – це використана частина коштів виробництва і витрати на оплату праці працівників.

Витрати виробництва знаходять своє вираження в показниках собівартості продукції, що в грошовому виразі характеризує всі матеріальні витрати і витрати на оплату праці, потрібні для виготовлення і реалізації продукції. Проте до складу витрат підприємства входять не тільки ті, що пов'язані з купівлею ресурсів, крім них підприємство несе витрати на збут та просування продукції на ринок. Сюди належать витрати, пов'язані з транспортування виробів споживачу, на здійснення маркетингових досліджень та організацію реклами тощо. Виражені у грошовій формі вони являють собою витрати реалізації продукції.

Крім цього, підприємство сплачує податки, збори, робить відрахування в різноманітні цільові та позабюджетні фонди, що також відносяться на собівартість продукції. Сума витрат виробництва і реалізації, податків, зборів і обов'язкових відрахувань становить витрати підприємства або повну собівартість продукції.

Підприємницький успіх значною мірою залежить від того, наскільки правильно здійснено техніко-економічну і фінансову оцінку на стадії планування, прийняття управлінського рішення. Отож, у ринковій економіці управління витратами повинно означати створення єдиної, раціональної, чітко та безперервно функціонуючої системи з певними цільовими установками та взаємопов'язаними елементами. Пропонуємо розглянути концептуальні основи управління витратами підприємств.

З позицій бухгалтерського підходу, до виробничих витрат варто відносити всі реальні, фактичні витрати, що здійснюються в грошовій формі. Такими можуть бути: заробітна плата робітників; плата за оренду будинків,

споруд, верстатів, устаткування; оплата транспортних витрат; оплата послуг банків, страхових компаній і т. ін. З позицій економічного підходу, до витрат виробництва варто відносити не тільки фактичні витрати, здійснені у грошовій формі, але і не оплачувані фірмою витрати, витрати, пов'язані з упущеною можливістю найоптимальнішого застосування своїх ресурсів.

І бухгалтери, і економісти залучають до своїх розрахунків фактичні витрати (заробітна плата робітників, оклади службовців, оренда приміщень та вартість матеріалів). Для бухгалтерів фактичні витрати важливі, оскільки вони охоплюють прямі виплати підприємства іншим юридичним особам, з якими воно має справу. Ці витрати повинні знати і економісти, фактичні витрати – це ті кошти, які могли би бути використанні десь в іншому місці з більшою ефективністю.

Класифікація витрат за економічними елементами дає змогу знати структуру собівартості і здійснювати цілеспрямовану політику покращення економіки підприємства. Але ця класифікація унеможлиблює визначення важливого економічного показника – собівартості однієї одиниці продукції.

Для визначення витрат на одиницю товару використовують класифікацію за статтями витрат (калькуляційними статтями). На відміну від попередньої класифікації, калькуляція дає змогу врахувати витрати, безпосередньо пов'язані з виготовленням конкретного виробу. У ці витрати входять, як матеріальні витрати, так і витрати на налагодження, обслуговування і управління виробництва цього виду виробу. Калькуляцію складають за аналогічними статтями витрат, що і собівартість товарної продукції по підприємству загалом, але в разі потреби, в окремих галузях виникає потреба виділення окремих статей витрат.

Для забезпечення наскрізного розрахунку і планування як калькуляційні одиниці, зазвичай, використовують фізичні одиниці виміру конкретних видів продукції, прийняті у виробничій програмі підприємства (штуки, тони, метри, кВт-год тощо). Застосовують різноманітні методи калькуляції продукції: прямого розрахунку, розрахунково-аналітичного, нормативного, параметричного, вилучення витрат, коефіцієнтний і комбінований. Застосування того або іншого методу залежить від виду виробленої продукції, характеру технологічного процесу, особливостей перероблення сировини.

Метод прямого розрахунку застосовують на підприємствах, що виготовляють однорідну продукцію. Тут витрати на одиницю продукції визначають шляхом розподілу загальної суми витрат на кількість виробленої продукції.

На великих виробництвах з широкою номенклатурою набув поширення **розрахунково-аналітичний метод**. Сутність його полягає в тому, що прямі витрати на одиницю продукції визначають на основі прогресивних норм витрат ресурсів.

Нормативний метод – найпрогресивніший. Він базується на нормах і нормативах використання матеріальних і трудових ресурсів, на його основі можна робити розрахунок калькуляцій на нові види продукції.

Параметричний метод – застосовують для розрахунку витрат виробництва однотипних, але різних за якістю виробів. Він ґрунтується на встановленні закономірностей зміни витрат залежно від зміни якісних параметрів

продукції. Виявивши цю закономірність і витрати на виготовлення виробу – макету, можна дізнатися про витрати на інші одностипні вироби, що відрізняються один від одного певними параметрами. Для добору якісних властивостей (параметрів) використовують кореляційний аналіз залежності зміни витрат від зміни кожного параметра. Він дає змогу порівняти покращення якісних властивостей продукції з додатковими витратами на її виготовлення.

Методи вилучення витрат, коефіцієнтний і комбінований, базуються на визначенні загальної суми усіх витрат на перероблення вихідної сировини і подальшого її розподілу на отримувану продукцію. Ці методи використовують на комплексних виробництвах (де з однієї вихідної сировини, у єдиному технологічному процесі одержують два або декілька різних видів продукції).

Метод вилучення витрат полягає в тому, що з усієї продукції, отриманої внаслідок комплексної перероблення сировини, один її вид вважають основним, інші – побічними. З загальних витрат на перероблення сировини вилучають вартість побічної продукції, а суму, що залишилася, відносять на витрати з виготовлення основної продукції.

Застосування цього методу доцільно в галузях, де побічні продукти займають невеличку питому вагу, а їхня оцінка не має істотного впливу на витрати з виготовлення основної продукції.

Коефіцієнтний метод (метод розподілу витрат) потребує розподілу усіх витрат між отриманими продуктами пропорційно. При цьому один із продуктів приймається за умовну одиницю з коефіцієнтом, рівним одиниці, а інші прирівнюються до нього за перекладним коефіцієнтом, що враховує якусь ознаку (відпускні ціни на продукцію, її вага й ін.).

Витрати на виготовлення одиниці кожного виду продукції обчислюють у такій послідовності: весь випуск продукції розраховують в умовних одиницях; визначають витрати на одну умовну одиницю шляхом розподілу загальної суми витрат на випуск продукції в умовних одиницях; розраховують витрати на виготовлення кожного виду продукції шляхом множення витрат на умовну одиницю і на відповідний коефіцієнт.

Комбінований метод. Суть його полягає у такому: а) велика частина продуктів належить до основної. Це зменшує вплив оцінки побічної продукції на витрати з виготовлення основного продукту; б) побічну продукцію вилучають з загальних витрат не за відпускними цінами, а у відсотку до витрат за перероблення всієї сировини; в) суму витрат, що залишилася, розподіляють між основними видами продукції.

Висновки. Виробництво будь-якого товару потребує затрат економічних ресурсів, що, через свою відносну рідкісність, мають визначені ціни. Кількість якогось товару, що його фірма намагається запропонувати на ринку, залежить від цін (витрат) і ефективності використання ресурсів для його виготовлення, з одного боку, і від ціни, за якою товар буде продаватися на ринку, – з іншого. Проте в процесі виробництва фірма-виробник поряд із витратами виробництва здійснює також витрати на просування товару на ринок, маркетингові дослідження, організацію реклами, сплачує податки тощо.

Затрати, витрати, собівартість, є найважливішими економічними категоріями. Їхній рівень багато в чому визначає розмір прибутку і рентабельнос-

ті підприємства, ефективність його господарської діяльності. Зниження й оптимізація витрат є одними з основних напрямків удосконалювання економічної діяльності кожного підприємства. Підвищення технічного рівня виробництва, удосконалювання організації виробництва і праці приводить до зниження витрат сировини, матеріалів і заробітної плати.

Зменшення витрат сировини і матеріалів досягається за рахунок зниження норм їх використання, скорочення відходів і втрат у процесі виробництва та збереження, повторне використання матеріалів, впровадження безвідходних технологій. На величину витрат істотний вплив має зміна цін на сировину і матеріали. У разі їхнього збільшення витрати зростають, а зниження – зменшуються. Значне зниження виробничих витрат досягається внаслідок застосування прогресивних методів організації виробництва. Прикладом є розроблена в Японії система організації виробництва, яка отримала широке застосування в усьому світі. Вона знижує витрати виробництва за рахунок бездефектного виготовлення продукції. Сутність її полягає в тому, що комплектувальні вироби, точну кількість деталей поставляють споживачеві у визначене місце, у потрібний час. Якщо потрапляють браковані деталі, виробничий процес зупиняється, тому що запасів на робочому місці немає.

Варто наголосити, що система управління витратами повинна впроваджуватися на комплексній основі, забезпечуючи взаємозалежне вирішення поставлених завдань. Тільки такий підхід буде сприяти стрімкому зростанню економічної ефективності роботи підприємства.

Література

1. Атамас П.Й. Управлінський облік : навч. посібн. – Д.-К. : Центр учбов. літ-ри, 2006. – 440 с.
2. Драган О.І. Удосконалення методики формування витрат на виробництво продукції (послуг) на підприємствах м'ясної промисловості // Економіка, фінанси, право. – 2006. – № 2. – С. 11-15.
3. Козаченко Г. В., Погорелов Ю. С., Хлап'юнов Л. Ю., Макухін Г.А. Управління затратами підприємства : монографія. – К. : Вид-во "Лібра", 2007. – 320 с.
4. Корольова О.І. Концепція розвитку бухгалтерського обліку витрат в Україні // Економіка, фінанси, право. – 2008. – № 7. – С. 13-17.
5. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 "Витрати": затверджено наказом № 318 Міністерства фінансів України від 31 грудня 1999 р.
6. Турило А. М., Кравчук Ю. Б., Турило А.А. Управління витратами підприємства : навч. посібн. – К. : Центр учбов. літ-ри, 2006. – 120 с.
7. Шпикуля О.Г. Ін-т витрат в економічній теорії і практиці // Економічні науки. Сер. "Облік і фінанси" : зб. наук. праць. – Луцьк, 2008. – Вип. 5(20), ч. 1. – 367 с.

УДК 336.71: 338.46 *Аспір. В.Т. Сухаревич*¹ – Університет банківської справи
НБУ, м. Київ

БАНК ЯК СУБ'ЄКТ ЛІЗИНГОВИХ ВІДНОСИН

Досліджено різні форми участі банків у лізинговій діяльності, визначено їхні переваги та вади. Виділено проблеми, які не перешкоджають вітчизняним банківським установам активно стимулювати ринок лізингу. Окреслено перспективи подальшого розвитку ринку лізингу за участю банків.

¹ Наук. керівник доц. М.Л. Лапішко, канд. екон. наук – ЛІБС Університету банківської справи НБУ, м. Київ